

М. М. Трещов, доктор наук з державного управління, кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри управління та адміністрування навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ СТАН ВОЮЮЧОЇ КРАЇНИ У ЗВ'ЯЗКУ З ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИМ ПОСТУПОМ: ОЦІНКА ТА АНТИКРИЗОВІ ЗАХОДИ ДЕРЖАВИ

У статті здійснено аналіз показників соціально-економічного стану України, розрахованих за наслідками повномасштабного вторгнення Росії національними та міжнародними інституціями, такими як Міжнародний валютний фонд, Світовий Банк, Управління верховного комісара ООН у справах біженців, Державна служба статистики України, Національний Банк України, Державна казначейська служба України, *Ukraine Economic Outlook Ukraine*. Масштаби кризових явищ в економіці України загалом та бюджетно-фіскальній сфері зокрема становлять загрозу як насамперед національній безпеці, так і розвитку євроінтеграційних процесів. Обґрунтовано, що поряд із поглибленням економічної кризи корегування потребує політика органів державної влади та місцевого самоврядування, де з виключно розширенням переліку соціальних програм та контингенту отримувачів соціальних послуг фактично ігнорується вжиття заходів щодо швидкої адаптації громадян до нових реалій життя в умовах воєнного стану та стимулювання внутрішньо переміщених осіб до відновлення економічної активності. Очевидно, що падіння економіки України буде суттєво глибшим, ніж у попередні фінансові та «ковідну» кризи, а також кризу 2014–2015 рр. (за прогнозом Міжнародного валютного фонду, воно становитиме -35% у 2022 р.). При цьому ситуація в Україні та введення санкцій проти РФ стали головними чинниками погіршення очікуваних показників зростання світової економіки у 2022 р., яке, за розрахунками експертів МВФ, становитиме 3,2% проти попередньо прогнозованих 3,6%. Обґрунтовано, що пришвидшення темпів відновлення держави неможливе без залучення значної міжнародної допомоги, зокрема аналогу «Плану Маршала» для України, який у зв'язку зі значною невизначеністю як термінів, так і параметрів нині не включено до припущень базових сценаріїв прогнозів міжнародних інституцій. Зростання дефіциту та прийняття в останньому законодавчому акті норми щодо доступу до прямого фінансування за рахунок Національного банку України у форматі обов'язку центрального банку одразу повертати в державний бюджет доходи від облігацій внутрішньої державної позики відкриває постійну можливість «доступу до друкарського верстату» замість здійснення непопулярних, але потрібних кроків з досягнення макрофінансової стабільності. Це суперечить умовам співпраці з Міжнародним валютним фондом та ставить під сумнів укладення угоди про співпрацю з міжнародними донорами, а також несе ризики для процесу євроінтеграції України. За результатами дослідження запропоновано антикризові напрями стабілізації соціально-економічного стану воюючої країни, зокрема у бюджетно-фіскальній сфері.

Ключові слова: соціально-економічний розвиток, російсько-українська війна, євроінтеграція, валовий внутрішній продукт, антикризова бюджетно-фіскальна політика держави, Міжнародний валютний фонд, Світовий Банк.

M. M. Treschov. Socio-economic state of the country at war in the light of European integration progress: assessment and anti-crisis measures of the state

The article analyzes indicators of the socio-economic state of Ukraine, calculated based on the consequences of the full-scale invasion of Russia by national and international institutions such as the International Monetary Fund, the World Bank, the Office of the United Nations High Commissioner for Refugees, the State Statistics Service of Ukraine, the National Bank of Ukraine, the State Treasury service of Ukraine, *Ukraine Economic Outlook Ukraine*. The scale of crisis phenomena in the economy of Ukraine as a whole and in the budgetary and fiscal sphere in particular pose a threat both to national security and to the development of European integration processes. It is well-founded that, along with the deepening of the economic crisis, the policy of state authorities and local self-governments needs to be adjusted, where, limited to the expansion of the list of social programs and the contingent of recipients of social services, the implementation of measures for the rapid adaptation of citizens to the new realities of life under martial law and the stimulation of internally displaced persons are actually ignored to the restoration of economic activity. It is obvious that the decline of Ukraine's economy will be significantly deeper than in the previous financial and "covid" crises, as well as the crisis of 2014-2015 (according to the forecast of the International Monetary Fund -35% in 2022). At the same time, the situation in Ukraine and the imposed sanctions against the Russian Federation became the main factors in the deterioration of the expected growth indicators of the world economy in 2022, which, according to the calculations of IMF experts, will be 3.2% against the previously forecasted 3.6%. It is well-founded that speeding up the pace of state recovery is impossible without the involvement of significant international aid, in particular, an analogue of the "Marshall Plan" for Ukraine, which, due to the significant uncertainty of both terms and parameters, is currently not included in the assumptions of the basic scenarios of the forecasts of international institutions. The growth of the deficit

and the adoption in the last legislative act of the norm regarding access to direct financing at the expense of the National Bank of Ukraine in the form of the obligation of the central bank to immediately return to the state budget the income from the bonds of the domestic state loan opens up a permanent possibility of “access to the printing press” instead of carrying out unpopular, but necessary steps to achieve macro-financial stability. This, in turn, contradicts the terms of cooperation with the International Monetary Fund and calls into question the conclusion of an agreement on cooperation with international donors and carries risks for the process of Ukraine’s European integration. Based on the results of the research, anti-crisis directions for stabilizing the socio-economic state of the warring country, in particular in the budgetary and fiscal sphere, are proposed.

Key words: socio-economic development; Russian-Ukrainian war; European integration; Gross Domestic Product; anti-crisis budgetary and fiscal policy of the state; International Monetary Fund; The World Bank.

Вступна частина. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 р., з одного боку, активувало євроінтеграційні процеси держави, з іншого боку, суттєво посилило ризики дестабілізації усіх сфер суспільної діяльності, що ставить під загрозу виконання країною умов вступу до європейської спільноти. Відповідно, перед органами влади воюючої держави постали виклики утримання балансу між стратегічним пріоритетом розбудови безпекового сектору та підтримкою реформування інших сфер і галузей, що необхідно для повноцінної євроінтеграції України відповідно до міжнародних угод. Набуття військовими діями довготривалого характеру, збереження макроекономічної стабільності та вирішення проблем покриття бюджетного дефіциту на тлі зростання видатків на оборону, захист правопорядку та соціальну сферу стають одними з наративів публічного управління. Масштаби кризових явищ в економіці країни загалом та бюджетно-фіскальній сфері зокрема становлять реальну загрозу національній безпеці та є одними з головних чинників підтримки національного суверенітету, створення можливостей протидії агресії та збереження довіри громадян до органів державної влади.

Водночас ризиком поглиблення економічної кризи, на нашу думку, є політика органів державної влади та місцевого самоврядування. З обмеженням виключно розширенням переліку соціальних програм та контингенту отримувачів соціальних послуг, що здебільшого покриває їхні матеріальні потреби за рахунок коштів платників податків та зовнішніх запозичень, фактично ігнорується вжиття заходів щодо швидкої адаптації громадян до нових реалій життя в умовах воєнного стану та стимулювання внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО) до відновлення економічної активності. Усе це поряд, безперечно, з безпосередніми наслідками російсько-української війни, на які неможливо вплинути державно-управлінськими механізмами з боку української влади, відображається на показниках соціально-економічного стану України, зокрема розрахованих європейськими та міжнародними інституціями. Відповідно, для корегування управлінських рішень та вжиття антикризових заходів задля покращення позицій держави в глобалізаційних та євроінтеграційних процесах необхідно сформувати цілісне уявлення про поточний соціально-економічний стан України в умовах війни на основі національної та міжнародної статистики. Це, власне, визначає актуальність статті та її мету.

Метою статті є оцінювання поточної ситуації в Україні за результатами аналізу показників національної статистики та розрахунків міжнародних інституцій, а також розроблення антикризових державно-управлінських рішень у зв’язку з євроінтеграційним поступом воюючої держави.

Виклад основного матеріалу. Піком сучасної гуманітарної кризи в Україні можна вважати травень 2022 р., коли, за даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, через збройну агресію Росії проти України понад 14 млн українців виїхали зі своїх домівок, а кількість внутрішньо переміщених осіб в Україні у 2022 р. перевищила 8 млн осіб. Згідно з останнім звітом Міжнародної організації з міграції, станом на першу декаду серпня 2022 р. 5,5 млн українців повернулись до своїх домівок в Україні, однак загальна кількість внутрішньо переміщених осіб залишається високою – понад 6,2 млн осіб. Близько половини тих, хто залишив свої домівки через війну, повернулись, особливо на північ країни та до Києва. Кількість українських біженців у країнах Європи становила 6,7 млн осіб, з яких 3,8 млн отримали візи тимчасового захисту. Цікаво, що серед країн, у яких перебуває найбільша кількість біженців, є Російська Федерація (2,2 млн осіб), а також Польща (1,3 млн осіб), Чехія (413 тис осіб), Німеччина (971 тис осіб), Італія (160 тис. осіб), Туреччина (145 тис. осіб), Іспанія (134 тис. осіб), Велика Британія (112 тис. осіб), Франція (96 тис. осіб), Молдова (89 тис. осіб), Словаччина (87 тис. осіб), Болгарія (87 тис. осіб), Румунія (85 тис. осіб), Австрія (79 тис. осіб), Нідерланди (68 тис. осіб), Литва (62 тис. осіб), Швейцарія (60 тис. осіб), Естонія (50 тис. осіб) [1; 2].

Міжнародний валютний фонд (далі – МВФ) прогнозує падіння економіки України на 35% у поточному році. При цьому експерти МВФ з огляду на надзвичайно високий рівень невизначеності, окрім прогнозу реального ВВП на 2022 р., утримуються від розрахунку жодних інших показників на 2022–2027 рр.

Ситуація в Україні та введені санкції проти РФ стали головними чинниками погіршення очікуваних показників зростання світової економіки у 2022 р., яке, за розрахунками експертів МВФ, становитиме 3,2% порівняно з 3,6% за аналогічними розрахунками квітня поточного р. та 4,4% – за розрахунками січня поточного року. При цьому ризики для прогнозу здебільшого зміщені в бік погіршення через можливість припинення РФ постачання газу до країн ЄС в будь-який момент [3].

Прогнозне зростання світової економіки у 2023 р., за останніми прогнозами, знижено до 2,9% порівняно з 3,6%, які очікувалися в попередньому звіті МВФ (розрахунки січня поточного року показували ще більше зростання – 3,8%). Зокрема, прогнозне зростання валового внутрішнього продукту групи країн з ринками, які формуються, та країн, що розвиваються, у 2022 р. знижено з 3,6% до 3,8%, а прогнозне зростання у 2023 р. знижено з 3,9% до 4,4%.

У розрізі країн G7 найбільш суттєво знижено прогнозні показники зростання економіки Китаю: у 2022 р. – з 4,4% до 3,3%, а у 2023 р. – з 5,1% до 4,6%, а також економіки США: у 2022 р. – з 3,7% до 2,3%, а у 2023 р. – з 2,3% до 1,0%. При цьому загалом по групі розвинених країн прогноз зростання валового внутрішнього продукту у 2022 р. становить 2,5% проти 3,3%, які очікувалися в квітні поточного року, а за 2023 р. – 1,4% проти 2,4% [2].

Економіка країн ЄС у поточному році, на думку експертів ЄС, має зрости на 2,6% (в попередньому прогнозі – на 2,8%). Оцінка прогнозного показника валового внутрішнього продукту на 2023 р. вказує на зростання на 1,2% порівняно з 2,3% в прогнозі квітня 2022 р. Натомість МВФ поліпшив оцінки динаміки економіки РФ та зазначає, що ВВП країни-агресора знизиться порівняно з показником 2021 р. не на 8,5% за розрахунками квітня поточного року, а на 6%, а у 2023 р. падіння становитиме 3,5%. Крім того, в січні 2022 р. МВФ прогнозував зниження ВВП РФ на рівні 2,8% у 2022 р. та 2,1% у 2023 р.

Водночас у МВФ розглядають більш песимістичний сценарій розвитку світової економіки, який передбачає прискорення інфляційних процесів; боргову кризу країн з ринками, які формуються, та країн, що розвиваються; відновлення хвиль заражень COVID-19; загострення кризи в секторі нерухомості, що вплине на економічне зростання Китаю; геополітичну фрагментацію та розрив ланцюжків глобальної торгівлі та співпраці. Як наслідок, зростання глобальної економіки знизиться до 2,6% у 2022 р. і до 2,05% у 2023 р.

Експерти Світового Банку прогнозують скорочення реального ВВП України на рівні 45% у 2022 р. [4]. Ці припущення ґрунтуються на поточному тренді значного зниження імпорту та експорту, враховують перебої в торгівлі, практичну відсутність інвестиційної діяльності та значне падіння витрат домогосподарств, що є результатом масової міграції та часткової втрати доходів населення.

На тлі повільного відновлення продуктивних та експортних потужностей України та поступового повернення біженців, що одночасно супроводжуватиметься відтоком найбільш кваліфікованої робочої сили за кордон очікується повільне відновлення української економіки. Отже, у 2023 р. реальний ВВП, як очікувано, зросте на 2,1%, у 2024 р. – на 5,8% [4].

Інфляція, за прогнозами в 2022 р., складе 15%, у 2023 р. – 19%, у 2024 р. – 8,4% як наслідок не лише прямого впливу воєнних дій, але й значного рівня державної соціальної підтримки, яка не підкріплена результатами економічної діяльності в країні.

За підсумками поточного року, державний борг зросте з 50,7% у 2021 р. до 90,7% реального ВВП з перспективою до скорочення за рахунок зниження непершочергових витрат бюджету та фіскальної концентрації на фоні поживлення економічної діяльності та зростання рівня інвестицій у виробництво, що супроводжуватиметься зростанням доходів населення і рівнем споживання.

При цьому дефіцит державного бюджету України, за прогнозом МВФ, у 2022 р. зросте до 17,8% ВВП з 4% у 2021 р., залишаючись на високому рівні до ВВП у довгостроковій перспективі: у 2023 р. – 13,1%, у 2024 р. – 11,9%, у 2025 р. – 10,9%, у 2026 р. – 10,8%, у 2027 р. – 9,3% [3].

За прогнозними розрахунками експертів Європейського банку реконструкції та розвитку, внаслідок вторгнення РФ ВВП України скоротиться на 30% у 2022 р. У дослідженні наголошується на тому, що війна матиме значний негативний вплив на економіку обох країн, а зростання ВВП України у 2021 р. на 3,4% є лише віддаленим спогадом, оскільки війна завдає економіці країни колосального стресу з тяжким руйнуванням інфраструктури та виробничих потужностей, а за різними оцінками від 30% до 50% підприємств України повністю припинили свою діяльність, внаслідок чого близько половини усіх працівників втратили роботу та дохід [5].

Також варто звернути увагу на розрахунки фахівців Національного банку України, які прогнозують за підсумками 2022 р. скорочення ВВП на 33,4% та його зростання на 5,5% у 2023 р. та 4,9% у 2024 р. Спад реального ВВП України у III та IV кварталах 2022 р. порівняно з аналогічним періодом минулого року сповільниться до 37,5% з 39,3% у II кварталі. Номінальний ВВП у поточному році може скоротитися до 4,54 трлн грн з 5,46 трлн грн минулого року. Однак завдяки високій інфляції (31% цього року, 20,7% у наступному, 9,4% у 2024 р.) вже у 2023 р. номінальний ВВП досягне 5,99 трлн грн, а у 2024 р. – 7,1 трлн грн [6].

Отже, падіння економіки буде суттєво глибшим, ніж у попередні фінансові та «ковідну» кризи, а також кризу 2014–2015 рр. Під час останньої спад економіки також був зумовлений окупацією Криму і частини Донецької та Луганської областей, що призвело до розриву економічних зв'язків, втрати частини потужностей та населення. Втім, навіть більшу роль тоді відіграли накопичені раніше дисбаланси в економіці, що привели до стрімкої девальвації гривні та банківської кризи. Проведені реформи та виважена макроекономічна політика дали змогу зустріти «ковідну» кризу зі значним запасом міцності, який зберігався до початку 2022 р. Разом із запровадженими одразу після повномасштабного вторгнення терміновими заходами НБУ для підтримки макрофінансової стабільності це

дало змогу досить швидко адаптувати економіку до умов повномасштабної війни. Утім, заблоковані порти та значна міграція за кордон, масштабні втрати потужностей та інфраструктури, а також інтенсивні бойові дії в низці регіонів обмежуватимуть як попит, так і пропозицію у 2022 р. значно суттєвіше порівняно з 2014–2015 рр.

За результатами опитування щодо ділових очікувань підприємств у II кварталі 2022 р., 86% підприємств зазначають, що війна та її наслідки заважатимуть нарощувати виробництво в наступних періодах, що найбільше проявлятиметься через скорочення попиту, а також зростання цін на енергоносії та сировину [6].

З послабленням безпекових ризиків також очікується суттєва активізація відновлення економіки. Цьому сприятимуть пошвиднення споживчого попиту, налагодження виробничих та логістичних процесів, пошвиднення інвестиційної діяльності, у тому числі завдяки перспективам євроінтеграції. Утім, з огляду на значні втрати виробничого та людського потенціалу відновлення економіки України у 2023–2024 рр. відбуватиметься повільно (близько 5–6% на рік). Швидші темпи відновлення неможливі без залучення значної міжнародної допомоги, зокрема аналогу «Плану Маршала» для України, який у зв'язку зі значною невизначеністю як термінів, так і параметрів наразі не включено до припущень базового сценарію прогнозу.

У I кварталі 2023 р. економіка все ще буде скорочуватися, а саме на 19% порівняно з показником I кварталу 2022 р., коли спад становив 15,1%, а відновлення розпочнеться вже з II кварталу 2023 р. Зокрема, у II кварталі наступного року воно становитиме 17,5%, у III кварталі – 13,2%, у IV кварталі – 12,3%. Причому цей базовий помірно оптимістичний прогноз передбачає продовження активної міжнародної фінансової підтримки України у розмірі 13 млрд доларів США у 2023 та 2024 рр. порівняно з 26,8 млрд дол. США у 2022 р. Крім того, очікуються укладення та успішна реалізація протягом 2023–2024 рр. нової програми співпраці з МВФ.

У Міністерстві економіки України очікують, що падіння ВВП України у 2022 р. може сягнути 30–35%, а зростання індексу споживчих цін досягне позначки в 31–32% на кінець 2022 р. та 30% у 2023 р., що значно гірше за прогноз Національного банку України (20,7%).

За результатами аналізу зведеного бюджету України (на основі даних Державного вебпорталу “Open budget” [7]), доцільно звернути увагу на окремі аспекти. За січень–червень 2022 р. загальна сума видатків зведеного бюджету склала 1 156,5 млрд грн (45,7% річного обсягу видатків). У липні видатки загального фонду державного бюджету становили 174,9 млрд грн. Найбільші обсяги фінансування було спрямовано за такими галузями:

- 333 млрд грн – видатки на оборону, або 28,8% від загального обсягу видатків зведеного бюджету України;
- 162,2 млрд грн – видатки на громадський порядок, безпеку та судову владу, або 14% від загального обсягу видатків зведеного бюджету України;
- 222 млрд грн – видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення, або 19,2% від загального обсягу видатків зведеного бюджету України;
- 141,7 млрд грн – видатки на освіту, або 12,3% від загального обсягу видатків зведеного бюджету України;
- 126,8 млрд грн – загальнодержавні видатки, або 11% від загального обсягу видатків зведеного бюджету України;
- 95,9 млрд грн – видатки на охорону здоров'я, або 8,3% від загального обсягу видатків зведеного бюджету України.

До дохідної частини зведеного бюджету за I півріччя 2022 р. надійшло 808,1 млрд грн, в тому числі:

- 595,6 млрд грн – податкові надходження (73,7% від контингенту доходів);
- 131,2 млрд грн – неподаткові надходження (16,2% від контингенту доходів);
- 79,6 млрд грн – гранти та безповоротна допомога ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій та донорських установ (9,9% контингенту доходів).

В розрізі податків, зборів та обов'язкових платежів спостерігаємо таку картину:

- 182,1 млрд грн – податок на доходи фізичних осіб (22,4% контингенту доходів);
- 98,1 млрд грн – податок на додану вартість з ввезених на митну територію України товарів (12,1% контингенту доходів);
- 72,3 млрд грн – податок на прибуток підприємств (8,9% контингенту доходів);
- 46,7 млрд грн – рентна плата за користування надрами (5,8% контингенту доходів);
- 44,8 млрд грн – частина чистого прибутку державних та комунальних унітарних підприємств, що вилучається до бюджету, та дивіденди, нараховані на акції підприємств, у статутних фондах яких є частка державної або комунальної власності (5,5% контингенту доходів).

Дефіцит зведеного бюджету становить 348,7 млрд грн, або 30,2% від видаткової частини, та зріс на 334,2 млрд грн, або в 24 рази, порівняно з січнем–червнем 2021 р., коли він становив 14,6 млрд грн.

На думку експертів незалежної групи макроекономічного аналізу та прогнозування “Ukraine Economic Outlook Ukraine”, бюджет військового 2022 р. показав рекордне зростання державних витрат. Сукупні витрати всіх бюджетів, а саме державного, місцевих бюджетів, Пенсійного фонду України та бюджету оборони, становитимуть 73% ВВП України, а загальний обсяг дохідної частини бюджетів за наявної податкової системи становитиме 1,9 трлн грн, або 38,6% валового внутрішнього продукту. Додаткові 1,7 трлн грн уряду України

доведеться залучити із зовнішніх та внутрішніх джерел для покриття фіскального розриву цього року у розмірі 35% ВВП [8].

У липні 2022 р. збільшено загальні видатки з державного бюджету України на 80,9 млрд грн [9]. Проте у висновку Комітету Верховної Ради з питань бюджету зауважено, що стан залучення зовнішніх запозичень до спеціального фонду державного бюджету у 2022 р. не поліпшився порівняно з 2021 р. та є наслідком системних недоліків у плануванні та використанні зазначених коштів. Крім того, висловлено сумніви щодо реалістичності отримання додаткових запозичень до спеціального фонду держбюджету.

У серпні поточного року додатково передбачено збільшити внутрішні запозичення на 270 млрд грн та спрямувати зазначену суму на фінансування оборонних видатків [10]. Це притому, що ще в лютому 2022 р. Національний банк України на вимогу Уряду був змушений відкрити емісійне фінансування бюджету, яке стало на фоні активної фази російсько-української війни додатковим поштовхом для розкручування інфляційної спіралі, адже, за прогнозами фахівців Національного банку України, без урахування останніх законодавчих змін обсяг емісії до кінця року сягне 400 млрд грн, або третини дохідної частини власних надходжень зведеного бюджету України. Додатково зазначимо, що якщо на початок року міжнародні резерви Національного банку України становили майже 31 млрд дол. США, то через необхідність прямого фінансування видатків державного бюджету та підтримки курсу національної валюти на початок серпня вони знизились до 22,4 млрд дол. США.

Проте головною метою монетарної політики НБУ навіть у поточних умовах є недопущення безконтрольної емісії національної валюти, головним важелем чого є утримання від кроків, які приводять до розширення дефіциту державного та місцевих бюджетів.

Зростання дефіциту та прийняття в останньому законодавчому акті норми щодо доступу до прямого фінансування за рахунок НБУ у форматі обов'язку центрального банку одразу повертати у державний бюджет доходи від ОВДП відкриває постійну можливість «доступу до друкарського верстату» замість здійснення непопулярних, але потрібних кроків з досягнення макрофінансової стабільності, що суперечить умовам співпраці з МВФ, ставить під сумнів укладення угоди про співпрацю з міжнародними донорами та несе ризики для процесу євроінтеграції України.

Призупинення процесу євроінтеграції, небажання реально модернізувати суспільство й державу, особливо в умовах форс-мажору, зокрема шляхом запровадження механізмів реалізації державної регіональної політики за європейськими зразками [11; 12], в найближчому майбутньому може загальмувати взагалі будь-які кроки країни йти вперед, попри нагальність вирішення цих проблем.

Метою прийняття зазначених змін є насамперед покриття дефіциту державного бюджету, отримання фінансового ресурсу для забезпечення обороноспроможності країни, фінансування соціальних видатків. Проте це завдання короткострокової перспективи. Завданням стратегічної перспективи є забезпечення макроекономічної стабільності і передусім стабільності національної грошової одиниці в тривалій перспективі, що гарантуватиме можливість наповнення бюджету та здійснення оборонних і соціальних видатків.

Наріжним фактором макроекономічної стабільності стає оптимізація оборонних видатків, яку мають ініціювати Генеральний штаб та Міністерство оборони України, адже будь-який аудит видатків Міністерства оборони можливий лише за рішенням РНБО України, притому що щомісячний обсяг видатків на армію сягнув 130 млрд грн, або дві третини загального обсягу видаткової частини зведеного бюджету України. З цього обсягу приблизно половину – 60 млрд грн – становить грошове забезпечення військовослужбовців. З огляду на те, що в сектор оборони нині залучено приблизно 800 тис осіб, середня заробітна плата військовослужбовців становить 75 тис. грн на місяць, що вже викликає гостру суспільну дискусію, оскільки більшість військовослужбовців не бере участі в активних бойових діях, а середня заробітна плата в липні поточного року по відкритих вакансіях складала 22 460 грн, а середня пенсія станом на 1 липня 2022 р. – 4 437 грн [13; 14].

При цьому будь-який пошук внутрішніх податкових резервів неспроможний принести бюджету понад 1–2% ВВП, тобто альтернатива того, буде обсяг дефіциту бюджету 35% ВВП за поточних показників якості фіскального адміністрування, чинного податкового законодавства та чинної податкової бази або 33% ВВП за вжиття термінових законодавчих змін та модернізації фіскального адміністрування, суттєвого впливу на підтримку макроекономічної стабільності не справляє та не вирішить критичної проблеми необхідності наповнення дохідної частини бюджетів усіх рівнів.

Зазначимо, що жодного разу розрахункову потребу в доходах бюджету на рівні 5 млрд дол. США на місяць не вдалося закрити. Так, у березні залучено 3,4 млрд дол. США, у квітні – 1,7 млрд дол. США, в травні – 1,5 млрд дол. США, в червні – 4,4 млрд дол. США, в липні – 1,7 млрд дол. США, у серпні очікуються надходження понад 5 млрд грн, включаючи 3 млрд дол. США.

Проте аналіз джерел залучення міжнародної допомоги показує, що кошти надходять у вигляді кредитів, а не грантів, що створює передумови для тривалої рецесії економіки в післявоєнний період. Це лише покриває потребу в коштах на підтримку економіки України в короткостроковій перспективі, що не враховує необхідності в ресурсах на відновлення країни, потреба в яких зростає з продовженням фази активних бойових дій.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. На тлі триваючої фази активних бойових дій головними пріоритетами публічного управління в найближчому майбутньому залишаються підтримка макроекономічної стабільності, надання базових публічних послуг і гуманітарної допомоги громадянам та відновлення виробничої діяльності підприємств і експортних операцій.

Основою відновлення економічного зростання в Україні мають стати регіони та територіальні громади, шлях до процвітання країни – підвищення економічної самостійності регіонів та їхніх територіальних громад, підтримка їх економічного розвитку, створення передумов для якісних перетворень, активізація економічної діяльності в регіонах та територіальних громадах, що забезпечує конкурентоспроможність регіонів і територіальних громад у довгостроковій перспективі [15, с. 7].

Стратегічною метою у сфері бюджету є максимальна мобілізація ресурсів для покращення свого фінансового стану, адже поточний дефіцит бюджету становить близько 5 млрд дол. США на місяць, що складає приблизно 30% довоєнного місячного ВВП, щоб країна могла фінансувати величезні військові витрати та підтримувати пріоритетні соціальні витрати, що уособлюється, зокрема, в необхідності зростання обсягів стягнення податкових надходжень до бюджетів у форматі знищення схем мінімізації сплати податків, ліквідації фіскальних преференцій, запровадження нових податків та розширення бази для стягнення вже наявних податків, підвищення податкових ставок та введення прогресивних ставок податків, а також посилення кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків, введення обов'язкового щорічного декларування доходів усіма без винятку громадянами та резидентами України, підвищення ефективності зовнішнього фінансового аудиту витрат громадян із застосуванням непрямих методів обрахунку їхніх доходів.

Список використаних джерел:

1. Ukraine – Displacement Report – Area Baseline Report (Raion level) – Round 9. DTM understanding displacement. 2022. URL: <https://displacement.iom.int/reports/ukraine-displacement-report-area-baseline-report-raion-level-round-9>.
2. Ukraine Refugee Situation. Operational Data Portal. 2022. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine/location?secret=unhcrrestricted>.
3. Gloomy and More Uncertain. World economic outlook update July 2022. 2022. International Monetary Fund, official site. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2022/07/26/world-economic-outlook-update-july-2022>.
4. Stagflation Risk Rises Amid Sharp Slowdown in Growth. The World Bank. June, 2022. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2022/06/07/stagflation-risk-rises-amid-sharp-slowdown-in-growth-energy-markets>.
5. U.S. House passes \$40 billion Ukraine aid package; Ukraine economy predicted to contract 30%. CNBC. URL: <https://www.cnbc.com/2022/05/10/russia-ukraine-live-updates.html>.
6. Інфляційний звіт. Липень 2022 року / Національний банк України. 2022. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2022-Q3.pdf?v=4.
7. Державний вебпортал бюджету для громадян. *Open Budget*. URL: <https://openbudget.gov.ua>.
8. Ukraine Economic Outlook. URL: www.ukraine-economic-outlook.com.
9. Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2022 рік»: Закон України від 9 липня 2022 р. № 2385-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2385-20>.
10. Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2022 рік»: Закон України від 15 серпня 2022 р. № 2517-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2517-20>.
11. Трещов М.М. Фонди регіонального розвитку: європейський досвід та необхідність його впровадження в Україні. *Ефективність державного управління*. 2014. Вип. 39. С. 420–426. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2014_39_53.
12. Мунько А.Ю. Регіональні фонди розвитку як складова системи управління місцевими фінансами. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2016. Вип. 1 (28). С. 150–156.
13. Липень 2022: зарплати не встигають за споживчою інфляцією / Європейська Бізнес Асоціація. URL: <https://eba.com.ua/lypen-2022-zarplaty-ne-vstygayut-za-spozhyvchoyu-inflyatsiyeyu>.
14. Середній розмір призначеної пенсійної виплати та питома вага пенсіонерів за розмірами призначених місячних пенсій у загальній їх чисельності станом на 1 липня 2022 року / Пенсійний фонд України. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2153099-serednij-rozmir-pryznachenoyi-pensijnoyi-vyplaty-ta-pytomu-vagu-pensioneriv-zarozmiramy-pryznachenyh-misyachnyh-pensij-u-zagalnij-yih-chyselnosti-stanom-na-01-07-2022-roku>.
15. Latynin M., Pastukh K, Tarasenko D., Shevchenko S., Munko A. Public administration in the economic sphere of Ukraine: strategic approach. *Studies of applied economics*. 2021. Vol. 39. № 5. URL: <http://ojs.ual.es/ojs/index.php/eea/article/view/4967>.

References:

1. Ukraine – Displacement Report – Area Baseline Report (Raion level) – Round 9 (2022). DTM understanding displacement. URL: <https://displacement.iom.int/reports/ukraine-displacement-report-area-baseline-report-raion-level-round-9> [English].
2. Ukraine Refugee Situation (2022). Operational Data Portal. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine/location?secret=unhcrestricted> [English].
3. Gloomy and More Uncertain. World economic outlook update July 2022 (2022). International Monetary Fund, official site. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2022/07/26/world-economic-outlook-update-july-2022> [English].
4. Stagflation Risk Rises Amid Sharp Slowdown in Growth (2022). The World Bank, official site. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2022/06/07/stagflation-risk-rises-amid-sharp-slowdown-in-growth-energy-markets> [English].
5. U.S. House passes \$40 billion Ukraine aid package; Ukraine economy predicted to contract 30% (2022). CNBC. URL: <https://www.cnbc.com/2022/05/10/russia-ukraine-live-updates.html> [English].
6. National Bank of Ukraine (2022), *Infliatsiyni zvit. Lypen 2022 roku*. [Inflation report. July 2022], official site. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2022-Q3.pdf?v=4 [in Ukrainian].
7. State budget web portal for citizens (2022) *Open Budget*, official site. URL: <https://openbudget.gov.ua>.
8. Ukraine Economic Outlook, official site. URL: www.ukraine-economic-outlook.com [in Ukrainian].
9. VRU, Law of Ukraine (2022), *Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy "Pro Derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2022 rik"* [On amendments to the Law of Ukraine "On the State Budget of Ukraine for 2022"], dated July 9, 2022 No. 2385-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2385-20> [in Ukrainian].
10. VRU, Law of Ukraine (2022), *Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy "Pro Derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2022 rik"* [On amendments to the Law of Ukraine "On the State Budget of Ukraine for 2022"], dated August 15, 2022 2517-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2517-20> [in Ukrainian].
11. Treshchov M.M. (2014) "*Fondy rehionalnoho rozvytku: yevropeyskyi dosvid ta neobkhdnist yoho vprovadzhenia v Ukraini*" ["Regional development funds: European experience and the need for its implementation in Ukraine"], journal *Efektivnist derzhavnoho upravlinnia* [Efficiency of public administration], vol. 39, pp. 420–426. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2014_39_53 [in Ukrainian].
12. Munko A.Iu. (2016) "*Rehionalni fondy rozvytku yak skladova systemy upravlinnia mistsevymy finansamy*" ["Regional development funds as a component of the local financial management system"], journal *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia* [State administration and local self-government], vol. 1 (28), pp. 150–156 [in Ukrainian].
13. European Business Association (2022), *Lypen 2022: zarplaty ne vstyhaiut za spozhyvchoiu infliatsiieiu* [July 2022: Wages not keeping pace with consumer inflation], official site. URL: <https://eba.com.ua/lypen-2022-zarplaty-ne-vstygayut-za-spozhyvchoyu-inflyatsiyeyu> [in Ukrainian].
14. Pension Fund of Ukraine (2022), *Serednij rozmir pryznachenoj pensiinoi vyplaty ta pytomu vahu pensioneriv za rozmiramy pryznachenikh misiachnykh pensii u zahalnii yikh chyselnosti stanom na 01.07.2022 roku* [The average size of the assigned pension payment and the specific weight of pensioners according to the size of the assigned monthly pensions in their total number as of July 1, 2022. Pension Fund of Ukraine], official site. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2153099-serednij-rozmir-pryznachenoyi-pensijnoyi-vyplaty-ta-pytomu-vagu-pensioneriv-za-rozmiramy-pryznachenyh-misyachnyh-pensij-u-zagalnij-yih-chyselnosti-standom-na-01-07-2022-roku> [in Ukrainian].
15. Latynin M., Pastukh K., Tarasenko D., Shevchenko S., Munko A. (2021), "*Public administration in the economic sphere of Ukraine: strategic approach*", journal *Studies of applied economics*, vol. 39. URL: <http://ojs.ual.es/ojs/index.php/eea/article/view/4967> [English].